

„**Kūlgrindos** sudaro atskirą archeologinių paminklų grupę. Istoriografijoje nusistovėjęs jų apibūdinimas, kad tai slaptas vingiuotas povandeninis kelias, grįstas akmenimis arba rąstais ir einantis per pelkę, upę arba ežerą.

Pats žodis „Kūlgrinda žemaitiškas, sudarantis „Kūlis“ reiškiantis „akmuo“ ir „grinda“- grįstas. Kūlgrindos neatsiejamos nuo senovės Lietuvos kelių bei kitų archeologijos paminklų, kadangi buvo naudojamos kelyje pasitaikančioms gamtinėms kliūtims įveikti. Todėl žinių apie jas yra jau kronikose. Pavyzdžiui, Strijkovskio kronikoje rašoma apie kelių per pelkes tiesimą Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Algirdui, ruošiantis žygiui prieš Didįjį Maskvos kunigaikštį Dmitrijų 1375 m. Apie kūlgrindas užsimenama kryžiuočių kelių aprašyme bei kituose archyvuose ir vėlesniuose šaltiniuose. Sprendžiant pagal juos, kūlgrindos naudotos kovų su kryžiuočiais laikais. Tikslėnio jų datavimo neleidžia daryti tyrinėjimų trūkumas.“

Šiuose pasakojimuose- ištraukose iš istoriko Zenono Baubonio mokslinės studijos skelbime, pabandydysime pateikti istoriko darbą apie kūlgrindas.

„Didelį vaidmenį kūlgrindos vaidino pilių gynybinėje sistemoje, kai kurioms pilims, buvusioms iš visų pusių apsuptoms vandeniu ar pelkėmis, kūlgrindos buvo vienintelis susisiekimo kelias su krantu ir tuo pačiu „ tai buvo patogi apsaugos priemonė, trukdant užpuolikams, ypač šarvuotiems, prasiskverbti į pilį. Kompleksinėje kelių pilių gynybinėje sistemoje Kūlgrindomis per pelkes buvo palaikomi betarpiški ir nuolatiniai ryšiai. Pilies užėmimo atveju tai buvo puikus atsitraukimo kelias. Ir nors kūlgrindų vaidmuo baltų genčių gyvenime neabejotinai didelis, iki šiol jos nesusilaukė didesnio archeologų dėmesio. Tik šešios iš jų įtrauktos į „Kultūros paminklų sąrašą“, kai žinių yra apie virš keturiasdešimt kūlgrindų ir tai dar ne galutiniais duomenimis. Deja, dėl tyrinėjimų stokos sunku dar atskirti jas nuo panašių įtvirtinimų, kaip „senovinių kelių“, „brastų“, „žemgrindų“. Kol kas žvalgyta tik kelios iš jų. O tai ypač aktualu dabar, kai vyksta intensyvūs žemės judinimo darbai, melioruojamos pelkės, vyksta žemės reforma.

Savo paslaptį, reikšmę kovoje su priešais, neperprasta statybos technika, kūlgrindos seniai atkreipė vietinių gyventojų bei istorikų dėmesį. Liaudis, amžių tėkmėje pamiršusiųjų paskirtį, priskyrė jų tiesimą mitinėms būtybėms bei vėlesniems istoriniams įvykiams, susiedama jas su švedų ir prancūzų kariuomenių veiksmis.

Remiantis vietinių gyventojų pasakojimais ir iš vietinių atsiųstomis anketomis, kai kurios kūlgrindos buvo įtrauktos į Vilniaus mokslo muziejaus direktoriaus F.Prokovskio sudarytus Vilniaus ir Kauno gubernijų archeologinius žemėlapius. Tačiau žinutės labai trumpos, o pateiktųjų duomenys netikrinti. Lenkų archeologo L.Kšivickio darbuose taip pat nemažas dėmesys skiriamas šiems paminklams. Jis dalį iš kūlgrindų žvalgė pats, kitas aprašo pagal vietinių gyventojų pasakojimus.

Apie Kernavės kūlgrindą užsimena ir vienas pirmųjų Lietuvos archeologų K.Tiškevičius veikale „Vilija ir jos krantai“. Tačiau tai tik vietinių gyventojų pasakojimai, kurie, kaip pamatysime vėliau, tik pasitvirtino iš dalies.

Kur kas gausesnė medžiaga surinkta P.Tarosenkos darbe „Lietuvos archeologinė medžiaga“. Ją sudarydamas autorius remiasi vietinių gyventojų, provincijos inteligentijos pasakojimais, ankstesne literatūra, periodika ir žvalgomųjų išvykų duomenimis. Keletas straipsnelių apie kūlgrindas paskelbta ir prieškarinėje periodikoje: „Lietuvos aide“, „Skautų aide“, „Lietuvoje“ ir kitur. Didelį darbą šioje srityje nuveikė prieškarinėje Lietuvoje įsteigta „Valstybinė archeologinė komisija“, kurios dėka gauti anketiniai duomenys iš vietos gyventojų davė smulkius kūlgrindų situacijos aprašymus, kur pateikti liaudies padavimai bei liaudyje vartojami jų pavadinimai.

Remiantis bylų duomenimis buvo sudarytas ir „Senovės paminklų sąrašas“, į kurį įtrauktos ir kai kurios kūlgrindos.

Tarybiniais metais dėmesys kūlgrindomis nepadidėjo. Dalis kūlgrindų buvo įtrauktos į pirmąjį „Kultūros paminklų sąrašą“, bet vėliau žvalgomųjų ekspedicijų metu jų nesuradus, antrajame leidime kūlgrindų dar sumažėjo. Kadangi kai kurios kūlgrindos buvo pripažintos „paprastais akmenų permetimais“ arba laikytos sunaikintomis, nors archeologiniai kasinėjimai nebuvo vykdyti, ir išbrauktos.

Keletas užuominų apie jas dar buvo periodikoje ir tyrinėjimų ataskaitose, bet tyrinėjimai dar nepradėti. Viltis teikia V.Urbonavičiaus, A.Luchtano, A.Butrimo ir dar kelių archeologų tyrinėjimai, kurių metu susidurta su panašios konstrukcijos objektais.“

Zenonas Baubonis -1999m,Vilnius

Nuo 2009.06.0, mes planuojame aplankyti „Kūlgrindas“ Lietuvoje, gerai išlikusią Varnių regioniniame parke esančią kūlgrindą. Tikimės pateikti video reportažų medžiagą. Tuo pat metu toliau tęsime istoriko Zenono Baubonio mokslinės studijos „Lietuvos senovės keliai“ perpasakojimą.